

Тогда

$$M_3 = -M_1 u_{13}^H \quad (6)$$

где u_{13}^H имеет место только при неподвижном водиле Н.

Из уравнения (6) видно, что момент на любом нагруженном звене 3 дифференциальной передачи с двумя степенями свободы определяется как произведение момента M_A на ведущем вале на передаточное отношение от него к данному звену при остановленном вале Н со знаком минус.

-
1. Артоболевский И.И. Теория механизмов и машин. М., «Гостехиздат», 1951
 2. Пронин Б.А. Некоторые вопросы расчета и конструирования вариаторов. В сб. «Передачи в машиностроении». -М., Машгиз, 1951.
 3. Беступенчатая передача Жунибекова П.Ж. с кинематической цепью управления Отчет ОНИР /КазСХИ; Руководитель П.Ж.Жунибеков. -Алматы, 1995, -N ГР0194РК01289; Инв. N0294РК00151. - 55 с.
 4. Регулируемая передача Жунибекова П. А.С.СССР N1788365 кл. F 16 H 3/44, патент РК N 647.

В этой статье рассматривается определения степь свободы и передаточное отношения дифференциального механизма.

Бұл мақалада дифференциалды механизмнің еркіндік дәрежесін және беріліс қатынасын анықтау жолдары келтірілген.

In this article degree of freedom and transfer relations of the differential mechanism is considered definitions.

ӨОЖ 631.3:62

АУЫЛ ШАРАУАШЫЛЫҒЫНЫҢ ТЕХНИКАЛЫҚ БАЗАСЫН ДАМУЫТУ БАҒЫТТАРЫ

DIRECTIONS DEVELOPMENT TECHNICAL BASE RURAL ECONOMY

Сүйеубаев Ж
Zh. Suyeubaev

Қазақ ұлттық аграрлық университеті

Мақалада негізінен машина-тракторлар паркін жаңарту, техникалық қызмет көрсету, жөндеу жұмыстарын ұйымдастыру үшін ауылшаруашылық машиналарының түрлері мен үлгілерін таңдау мәселелері қарастырылған. Инвестиция тарту, машина жасау саласын мемлекеттік қолдау, техникалық қамтамасыз ету жүйесін жетілдіру, лизингтік операциялар жәрдемімен жолға қойылуы айтылған.

Кез келген материалдық өндірістің негізін механикалық құралдар қалайды. Өндірістік үдерістерді кешенді механикаландыру мен автоматтандыру үшін қолданылатын өндірістік-техникалық құралдар жиынтығы мен оларды жөндеу, техникалық қызмет көрсету өндірістің техникалық базасын құрайды.

Ғылыми-техникалық ілгерілеудің дамуына байланысты техникалық база өндіріске, еңбек өнімділігін, өнім өндіру шығындарын үнемдеуді қамтамасыз ететін қазіргі

заманға сай өнімділігі жоғары машиналарды өндіріске енгізу негізінде ұдайы жетілдіріліп отыруы тиіс.

Ауылшаруашылық өндірісінде техникалық база ерекше рөл атқарады, онда әртүрлі өндірістік үдерістер қатаң түрде белгілі бір мерзім ішінде орындалуы қажет. Сондықтан да техникалық еңбек құралдарының құрамы қолданыстағы технология мен технологиялық үдерістерді орындаудың агротехникалық талаптарына сәйкес болуы тиіс.

Ауыл шаруашылығының техникалық базасы халық шаруашылығының басқа да техникалық базаларынан техникалық еңбек құралдарының атқаратын міндетімен және құрамымен ерекшеленеді. Біріншіден, бұл саланың өзіне тән ерекшелігіне - өндірістің табиғи-биологиялық үдерістерді пайдалануына байланысты. Бұл жерде топырақты өңдеуге, ауылшаруашылық дақылдарын өсіру мен мал өсіруші фермаларға арналған машиналар мен механизмдердің саны басым болады.

Екінші жағынан, ауыл шаруашылығы өзінің қайтарымы аз және капитал айналымының ұзақтығы салдарынан инвестициялау үшін қызығушылық тудыра қоймайтын сала болып есептеледі. Сондықтан да техникалық базаны қалыптастыру мен дамыту баяу және көбінесе шаруашылықпен айналысатын субъектілердің өз қаржылары есебінен жүреді.

Қазіргі жағдайда ауыл шаруашылығының техникалық базасы барлық жағынан тозығы жетті және ол едәуір инновациялық жаңартуды қажет етеді. Ауылшаруашылық өндірісінің тиімділігі, еліміздің азық-түліктік қауіпсіздігі оның техникалық базасының жай-күйіне тікелей тәуелді.

Біз көтеріп отырған мәселелер көптеген шетелдік зерттеушілермен қатар Қазақстан ғалымдарының еңбектерінде (Абуов Қ.Қ., Аюлов А.М., Еспаев С.С., Есполов Т.И., Қорғасбаев Ж.Қ., Кубаев Қ.Е., Рүстембеков Б.Е. және т.б.) де көрініс тапқан.

Қазақстан экономикасының маңызды құрамдас бөлігі – агроөнеркәсіптік кешен, ол қоғам үшін өмірлік маңызға ие өнім өндіреді. Аграрлық саланың дамуы шешуші дәрежеде бүкіл экономикалық әлеуеттің жай-күйін, мемлекеттің азық-түліктік қауіпсіздігі мен қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық ахуалды анықтайды. Ауыл шаруашылығы агроөнеркәсіптік кешеннің маңызды буыны болып табылады, оның техникалық базасын дамытудың, әсіресе қазіргі нарық жағдайында, шешуші роль ойнайды. Сондықтан да Қазақстан Президенті Н.Ә. Назарбаев өзінің Қазақстан халқына дәстүрлі Жолдауында (28.01.2012 ж.) әлеуметтік-экономикалық жаңғыртудың он бағытын атап көрсетті. Соның ішіндегі Индустриялық-инновациялық даму және ауыл шаруашылығын дамыту (9,10 бағыттар) еліміздің техникалық базасын дамытуға бағытталған [1].

Елдің халық тұтынатын тауарларға сұранысы едәуір дәрежеде ауыл шаруашылығы есебінен қамтамасыз етіледі. Осы ретте азық-түлік өнімдеріне кететін шығындар орташа отбасындағы шығындардың жартысына жуығын құрайтынын айта кетуіміз керек [2].

Қазақстан ауыл шаруашылығының дамыған елдердің өндірушілерімен салыстырғанда, отандық ауылшаруашылық тауар өндірушілерді азық-түлік нарығында жағдайын нашарлататын бірқатар елеулі объективті және субъективті ерекшеліктері бар.

Ауыл шаруашылығының жай-күйі көбінше ауылшаруашылық техникасын, энергетикалық және басқа да қорларды сатып алу ауқымына тәуелді оның материалды-техникалық қамтамасыз етілуімен анықталады.

Ауылшаруашылық өндірісінің техникалық жаракталуының төмен деңгейі – оны тиімді дамытудың негізгі тежеуші факторы, ауылшаруашылық дақылдарын өсіру технологияларын нашарлауының, өнім сапасының төмендеуінің басты себебі болып табылады. Мемлекет отандық ауылшаруашылық машина жасауды дамытудан басқа,

ауылшаруашылық өндірушілеріне лизинг арқылы техника сатып алуды несиелендіруді ойластыруы керек. Бұл машина-тракторлық паркті орта есеппен 10% жаңартуға мүмкіндік береді. Соңғы жылдары агрокәсіпорындарды егістікті баптау, өңдеу, астық жинау және т.б. бойынша тиімді қызмет көрсетумен қамтамасыз ету үшін сервистік орталықтар мен МТС жүйесі құрылды. Көктемгі егін егу және астық жинау жұмыстарын ұйымдастыруға жергілікті бюджеттен несиелендіру жұмыстары көзделген.

Техниканы тиімді қолдану үшін әрбір ауылшаруашылық ауданда қызмет көрсетуші кәсіпорындар құрылады. Олар негізгі функцияларымен қатар техникалық құралдар дайындаушы зауыттардың ресми делдалдарының функцияларын оырындап, техника сату және оған қызмет көрсету, маркетингтік және консалтингтік қызмет көрсетумен, нарыққа жаңа техника шығарумен, лизингтік операцияларды жүзеге асырумен айналысатын болады [3].

Бұрын жұмыс істеген тракторлық және ауылшаруашылық машина жасау кәсіпорындарының күш-қуатын жаңа технологиялық базада қайта қалпына келтіру қажет, бұл үшін отандық кәсіпорындарды шетелдік инвесторлармен кооперациялауды пайдалану керек. Сонымен қатар, лизинг, жеңілдігі бар несиелендіру, бюджеттік несиелер (ссуда) негізінде ауылшаруашылық тауар өндірушілерге тракторлар, ауылшаруашылық техникасын, жүк автокөліктерін жеткізуді елеулі түрде кеңейту қажет.

Техникалық базаны дамыту саласында техникалық-жөндеу кәсіпорындары, сервистік тұтынушы кооперативтер, машина-технологиялық станция және басқа да қызмет көрсету формалары желісін қамтитын нарықтық инфрақұрылымды қалыптастыруды жеделдету керек.

Тұтынушының мүдделерін қанағаттандырып, техникаға бақылау жүргізуге және техникалық себептер бойынша оның жұмыссыз тоқтап қалу мерзімін қысқартуға мүмкіндік беретін сапалы жөндеуге көшу техникалық базаны дамыту бойынша түбегейлі іс-шаралардың бірі болып табылады.

Ауыл шаруашылығында меншік пен шаруашылық жүргізудің әртүрлі формаларының дамуына байланысты сервистік қызметті тұтынушылардың шеңбері едәуір кеңейді, олардың атаулары өзгерді. Шаруашылық жүргізудің нарықтық механизміне көшуде бастапқы ұжымның көп қырлы сипаты инженерлік-техникалық қамтамасыз етудің перспективалық формаларын қалыптастыруда олардың экономикалық мүдделерін ескеруді талап етеді.

Агроөнеркәсіптік кешеннің (АӨК) даму деңгейін анықтайтын ауыл шаруашылығының техникалық базасы көп жағдайда жеке бірліктердегі техниканың молдығына ғана емес, сондай-ақ ең алдымен оның ғылыми ауқымдылығына, құрылымындағы, үнемділігіндегі «ноу-хауды» қолдануға тәуелді. Үздік шетелдік аналогтарға сәйкес келетін техника жасау, энергияның жаңа көздерін игеру – қазіргі заманғы жағдайда ауыл шаруашылығының бәсекеге қабілеттігін қамтамасыз етудің негізгі бағыттары деп қарастырылады.

Қазіргі жағдайда техниканың қайталама нарығын дамытудың маңызы зор. Әлемнің барлық дамыған елдерінде фермерлердің механикаландырылған жұмысының жартысынан көбісін 7 жылдан аса пайдаланылған машиналар атқарады. Жаңа техниканы негізінен экономикалық мықты, ірі ауылшаруашылық кәсіпорындары сатып алады, олар 3-5 жыл қолданған соң, оны делдалдық желі арқылы техникамен аз қамтылған қожалықтарға сатады. Осы орайда ұсталған машиналарды сатудан бұрын сапалы қызмет көрсету мен жөндеуден өткізеді [4].

Ю.Ф. Лачуганың анықтағанындай, ауыл шаруашылығының техникалық дамуы мен жеделдетілген кеңейтілген ұдайы өндірісін жүзеге асыру үшін бірқатар шарттарды орындау қажет. Олардың ішінде:

- жаңа буын, өнімділігі жоғары, сенімді техникасын жасау және сәйкес машиналар паркін қалыптастыру;
- агроөндірушілердің техниканы қолданудағы тиімділігі жоғары жүйесін игеруі;
- ауылшаруашылық тауар өндірушілерді ынталандыратын техникалық инфрақұрылым қалыптастыру;
- әртүрлі сервисті дамыту;
- ұлттық машина жасау кешенін жаңарту, оны халықаралық ауылшаруашылық машина жасау жүйесіне біріктіру [5].

Ұсталған ауылшаруашылық машиналар нарығы Батыс елдерінде жақсы дамыған. Мәселен, Германияда жыл сайын 65-75 мың ұсталған ауылшаруашылық тракторы және 23-24 мың ғана жаңа трактор сатылады, яғни бір сатылған жаңа тракторға немесе комбайнға үш-төрт ұсталған техника тең келеді. Сонымен қоса, механикаландырылған жұмыстың жартысынан көбін фермерлік қожалықтар қайталама нарықтан сатып алынған техникамен орындайды. Экономикасы дамыған елдерде ауылшаруашылық техниканың қайталама нарығының тез дамуы бірнеше негізгі себептерге байланысты. Бір жағынан, фермерлік қожалықтардың жоғары техникалық жабдықталуына байланысты тракторлар, комбайндар, басқа да күрделі машиналарды жыл бойы пайдалану қарқыны (жалдық жүктеме) біздегіге қарағанда көп емес. Мысалы, Германияда трактордың орташа жылдық жүктемесі 400-600 с., дән жинайтын комбайнның жүктемесі - 50-60 га құрайды, ал бізде реформаға дейінгі кезеңде ол 1200-1500 с. және 120-140 га тең болатын. Бізде трактордың жылдық жүктемесі АҚШ-қа қарағанда, 4-5 есе және Германияға қарағанда, 15-16 есе жоғары. Дән жинайтын комбайнның маусымдық жүктемесі 4-5 есе жоғары.

Екінші жағынан, ұсталған және ескірген машинаны жаңа буын машинасына ауыстырғысы келетін фермерлер де аз емес, жұмысқа қабілетті күйдегі техниканы қолдетімді қалдық қорға сатып алғысы келетін фермерлер де бар.

Ұсталған техника нарығын дамытудың үшінші себебі – бұл машиналар үлгісінің өндірістен шығарылған ескі түрлеріне қосымша бөлшектің қайнар көзі болуы. Мұндай машиналар үшін жаңа қосымша бөлшектер шектеулі мөлшерде шығарылады және жоғары бағамен сатылады. Қалпына келтірілген тетіктің бағасы, мәселен, АҚШ-та өнеркәсіпте дайындалған жаңа тетік бағасының 70%-нан аспайды. Фермерлердің бұрын қолданылған жаңа тетік келтірілген тетіктерге сұранысы олардың бағасының төмендігімен және жалпы машинаның жұмыс іс теуінің жоғары деңгейімен түсіндіріледі.

Ауылшаруашылық техникасының қазіргі бағалары (негізінен импортталатын) мен пайдалану шығындары жоғары болғандығы соншалықты – шаруашылықтардың басым бөлігінің оны сатып алатын қаржысы жоқ.

Республикадағы ауыл шаруашылығына қарасты ауылшаруашылық техникасының қалыпты жұмыс істеуін қамтамасыз ету үшін, мәселен, 1996 жылы жалпы құны 77 млрд. теңге тұратын түрлі атаудағы 250 мың машина қажет болды.

Егер 2010 жылға дейін моральдық тұрғыдан ескірген және тоқығы жеткен техниканың 80%-ы пайдаланудан шығарылатын болса, онда ауыл шаруашылығының машина-тракторлық паркін жаңартуға 10 млрд. АҚШ доллары көлемінде инвестиция керек.

Ауылшаруашылық тауар өндірушілердің қажетті көлемде өз қаржысының тапшылығына байланысты болашақта лизингтік негізде ауылшаруашылық техникасымен қамтамасыз ету аграрлық секторды қаржыландырудың ең тиімді механизмдерінің бірі болып қалады.

Лизингтік операциялар – жалға беру қатынастарының бір түрі. Лизинг дәстүрлі жалға беру немесе тұрмыстық прокатпен салыстырғанда ішкі, сондай-ақ сыртқы экономикалық қызметі бойынша күрделірек түрі болып табылады.

Жалға беру мерзімі біткен соң жақсы жұмыс істеген техниканы көбінесе жалға алушы өз меншігіне сатып алады.

Лизинг несиелендірудің бір формасы ретінде де бола алады. Ол материалды-техникалық құралдарды тұтыну бойынша ірі бір жолғы шығындарды уақыт бойынша бөлуге мүмкіндік береді, ал құрал-жабдықты пайдалану мүмкіндігі, оны сатуға дейін жұмыс істеуін тексеру апробацияланбаған техниканы игерудің экономикалық қатерін төмендетеді.

Лизинг екі түрге бөлінеді: тура және делдалдардың көмегімен алынатын лизинг. Тура лизингте дайындаушы кәсіпорын шығарылатын машиналарды, құрал-жабдықтарды тікелей тұтынушыларға жалға беруді ұйымдастырады.

Делдалдың көмегімен алынатын лизинг мамандандырылған кәсіпорын (лизингтік фирма, компания) арқылы дайындаушы мен соңғы тұтынушы арасындағы байланысты білдіреді.

Өлемдік тәжірибеде лизингтік операциялардың ауқымы күннен-күнге өсіп келеді және қарқыны бойынша дәстүрлі түрдегі инвестициялық салымдар көлемінің өсу қарқынынан озып кетеді.

Батыстың индустриалдық елдерінде лизинг үлесіне инвестициялық салымдардың жалпы сомасынан 15-30% тура келеді.

Келісім-шартқа сәйкес жалға алушы белгілі бір төлеммен қол астына техника алып, пайдалану құқығына ие болады. Осы ретте техниканың жұмыс істеу мерзімімен белгіленетін 3-тен 7 жылға дейін лизингтік мәміле жасалатындығын атап өту керек, ол негізінен техниканың нормативтік жұмыс мерзімінен 20-25% аз болады.

Өндіріс пен шаруашылық жүргізу құралдарына меншіктің әртүрлі формаларының қалыптасуы мен жұмыс істеуі нарықтық экономиканың маңызды талаптары мен шарттарының бірі болып табылады. Меншік – инвестициялардың нарықтық механизмінің экономикалық негізі.

Өндіріс құралдарына меншік ауылшаруашылық кәсіпорындарда өндірістік және үлестіруші қатынастарды қалыптастырады. Сондықтан да осы мәселені елеуі еңбек ұжымдарын меншіктен алшақтауға әкеліп соғады.

Инвестициялардың экономикалық механизмі ұдайы өндіріске байланысты мәселелердің кең ауқымын қамтиды. Нарықтық экономика жағдайында кеңейтілген ұдайы өндіріс жекелеген ауылдық тауар өндірушілер деңгейінде, сондай-ақ ауыл шаруашылығының бүкіл саласы бойынша негізінен меншіктік жинақ пен несие есебінен жүзеге асырылады.

Мемлекеттік реттеу функциялары негізгі құралдардың ұдайы өндіру үдерісіне міндетті түрде қатысуы керек. Әрине, нарықтық қатынастар капиталдың құбылымы арқылы, бірақ та жанама түрде инвестициялардың ең тиімді бағыттарын анықтайтын болады. Бұл жерде нарықтың дағдымен істелетін әрекетіне сенудің керегі жоқ. Осы үдерісті мемлекеттік реттеу талап етіледі.

Нарықтық жағдайда мемлекет инвестициялық салымдарды реттеуде ұйымдастырушылық, ынталандыру ролін, көбінесе жалпы мемлекеттік ең маңызды нысандарда инвестор ролін өзіне алуы тиіс.

Негізгі құралдарды ұдайы өндіру үдіресін экономикалық реттеушілер: бұл, ең алдымен, біртұтас салық жүйесі, амортизациялық аударымдар және несие саясаты. Дәл осы экономикалық реттеушілер кәсіпорындарды өз инвестициялық қызметін мемлекеттің экономикалық саясатына сәйкес жүзеге асыруға ынталандырады.

Ұдайы өндірістің пропорциясына ықпал ету әдістері үш бағытта бола алады: несие-ақшалай, салықтық және бюджеттік. Олардың барлығы кәсіпорынның жұмыс істеуіне қолайлы жағдай жасауға бағытталған.

Инвестициялық салымдарды ынталандыру едәуір дәрежеде амортизациядан өтуі тиіс. Амортизациялық саясат ұдайы өндіріс үдерісін қамтамасыз етуде маңызды фактор болып табылады. Мемлекет осы арналар бойынша халық шаруашылығының салалық және аймақтық құрылымдарына, жекелеген кәсіпорындар әлеуетінің дамуына әсер етеді. Өз кезегінде негізгі құралдар мен оларды қолдану меншік иесінің шаруашылық дербестігінің материалдық негізі болып саналады.

Қазіргі кезеңде негізгі құралдардың ұдайы өндіру үдерісінің ерекшеліктері бар. Олар техникалық-экономикалық факторлардың төмендегідей үш тобының әрекет нәтижесі:

- өткен кезеңдерде негізгі құралдардың ұдайы өндірісі сипатынан туындайтын негізгі құралдарының техникалық жай-күйі;

- әрбір осы кезеңде ғылыми-техникалық ілгерілеу сипаты мен оның негізгі құралдардың ұдайы өндірісіне әсер етуі;

- инвестициялық салымдардың қаржы көздерін қалыптастыру мен пайдаланудың экономикалық жағдайы.

Сондықтан да ауыл шаруашылығында техниканы жаңартуды түбегейлі жақсартусыз нарықтық қатынастарға, өндірістік әлеуеттің жаңа жағдайына табысты көшу, еңбек өнімділігін арттыруға қол жеткізу мүмкін емес.

АӨК-нің машина жасау мен аграрлық секторларында өзара байланысты ұдайы өндірісті оларды дамытудың сілкіністі түрі негізінде стратегиялық қамсыздандырудың жоғарыда атап өтілген тәсілі инновациялық үдерістің барлық: «жасау - өндіру – көпшілікке тарату – техникалық жаңалықтарды тиімді пайдалануды игеру» тізбегін тікелей мақсатты түрде ұйымдастыруды білдіреді. Осы үдерістің бір буынында бір тізбектің болмауы оның шарасыз құлдырауына әкеледі.

Өз кезегінде, ауыл шаруашылығын техникалық қайта жарактауды қамтамасыз ету кезінде инновациялық стратегияны жүзеге асыруда табысқа жету үшін мемлекеттің белсенді араласуы арқылы ғана қол жеткізу мүмкін. Бұған әлемдік тәжірибе мен қатар елді индустрияландырудың отандық тәжірибесі де куә бола алады.

АӨК машина жасау мен аграрлық секторындағы өзара байланысты ұдайы өндіріс үдерісін мемлекеттік басқаруды, соның ішінде оған қаржылай қолдау көрсетуді инновациялық үдеріс кезеңдері бойынша жіктеу қажет. Осы ретте олар төрт негізгі кезеңге бөлінеді:

- жаңа технология, техника мен машиналар жүйесінің жаңа түрлерін (ғылыми-зерттеу, жобалау-технологиялық және конструкторлық мекемелер) әзірлеу;

- жаңа технологияға сәйкес келетін (АӨК машина жасау кәсіпорындары) техника мен машиналар жүйесінің жаңа түрлерін коммерциялық өндіру;

- жаңа технологияларды (диффузия), техника мен машиналар жүйесінің жаңа түрлерін (лизингтік компаниялар, машина-технологиялық станциялар, дайындаушы зауыттардың делдалдық желісі, ғылыми-өндірістік және өндірістік жүйелер және т.б.) жаппай тарату;

- жаңа технологияларды және техника мен машиналар жүйесінің жаңа түрлерін қолдану (меншік пен шаруашылық жүргізудің түрлі пішініндегі ауылшаруашылық кәсіпорындар, фермерлік қожалықтар).

Сілкіністі үлгідегі инновациялық стратегияны таңдай отырып, экономиканың осы саласындағы мемлекеттік қолдау көрсету мен бюджеттік қаржыландырудағы басымдықтарды өзгерту керек. Инновациялық үдерістің барлық кезеңдерінде – ауыл

шаруашылығында оларды пайдаланудың жаңалықтарын жасаудан бастап ұйымдастыруға дейін мемлекеттік қолдау көрсетілуі тиіс.

Осы ретте мемлекеттік қолдау, біздің пікірімізше, келесідей тәртіпте жіктелуі тиіс. ҒЗТҚЖ-ны қаржыландыру жаңалықтар әзірлеу кезеңінде республикалық бюджет қаржысы есебінен жүзеге асырылуы тиіс, өйткені ғылыми-техникалық ілгерілеудің жоғары қарқынын қамтамасыз ету мемлекеттің басты қызметінің бірі болып есептеледі. Сонымен бірге, АӨК-нің машина жасау кәсіпорындары жеке меншікте болғандықтан, олардың да техникалық жаңалықтар әзірлеуді қаржыландыруға елеулі түрде атсалысуы қажет.

Сонымен, біз ауылшаруашылығының техникалық базасын дамытуды АӨК-і негізінде қарастырдық. Оны дамытуды жекелеген кооперативтер, шаруа (фермерлік) қожалықтары немесе нақты бір ауыл шаруашылығы бағытындағы экономикалық аймақ негізінде де сипаттауға болады. Ол үшін арнайы ғылыми-зерттеу жұмыстары жүргізілуі тиіс деген ұсыныс айтамыз.

Қазіргі заманғы жағдайда техникалық еңбек құралдары кез келген материалдық өндірістің негізін құрайды. Түгінгі таңда өндірісті машина мен механизмдерді қолданусыз елестету мүмкін емес.

Өндірістік үдерістерді механикаландыру мен автоматтандыру үшін қолданылатын машиналар мен механизмдердің жиынтығы олардың жұмысқа қабілеттігін қамтамасыз ету құралдарымен бірге ауыл шаруашылығының техникалық базасын құрайды.

Ауыл шаруашылығының техникалық базасы экономиканың басқа да салаларының техникалық базаларынан ауылшаруашылық өндірістің ерекшеліктеріне байланысты техникалық еңбек құралдарының құрамымен және міндетімен айрықшаланады. Оның техникалық базасын қалыптастыру мен дамытуды осы ерекшеліктерді техникалық еңбек құралдарының қолданылу тиімділігін қамтамасыз ету мақсатында ескеру қажет.

Зерттеушілеріміздің анықтағандай, соңғы онжылдықта машина-тракторлық парк 60% қысқарған, 76% жуық машина өз амортизаторлық мерзімін өтеген. Жыл сайын 0,8% трактор, 3,2% астық жинайтын комбайн ғана жаңарады. Бір трактор мен бір астық жинайтын комбайнға жүктеме өсіп келеді. Осының салдарынан ауылшаруашылық дақылдары жеңілдетілген технология бойынша өсіріледі, егін жұмыстарының агротехникалық мерзімдері бұзылады, нәтижесінде бұл астық өнімділігінің төмендеуіне, өндірілетін өнімнің өзіндік құнының өсуіне әкеледі.

1. Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты. Қазақстан Республикасының Президенті – Ұлт Көшбасшысы Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы // Айқын, 28 қаңтар, 2012 ж.

2. Сельское, лесное и рыбное хозяйство Казахстана: Статистический сборник/ Агентство Республики Казахстан по статистике.- 2007.-184 с.

3. Аналитическая информация о состоянии развития агропромышленного комплекса и сельских территорий.-Астана, 2007.

4. Горизонты аграрного комплекса // Казахстанская правда.- 06.03.2007 г.

5. Нурмаганбетов К.Р. Конкурентоспособность страны и аграрная политика Казахстана. Основные направления и механизмы реализации Стратегии устойчивого развития национальной экономики: труды международной научно-практической конференции.- Кокшетау, 2007.- С3.

Ауыл шаруашылығының техникалық базасын қалыптастыру және дамыту оның өнімділігін артырудың негізі болып саналады. Мақалада техникалық базаны дамытудың негізгі бағыттары қарастырылған.

Формирования и развития технической базы сельского хозяйства является основой повышения его производительности. В статье рассмотрены основные направления развития технической базы сельского хозяйства.

Forming and development of technical base of agriculture is basis of increase of his productivity. In the article the basic are considered development of technical base of agriculture.

ӘОЖ 631:633.1

ЖАЙЫЛЫМДЫҚ ӨСІМДІКТЕРДІҢ ТҰҚЫМДАРЫН ЖАҢА ҚОНДЫРҒЫМЕН ЖИНАУДЫҢ МҮМКІНШІЛІКТЕРІ

POSSIBILITIES HARVESTING NEW PUTTING GENERATIONS (PASTURE) VEGETATION

Тойлыбаев М. С., Нүсіпжанов Н. С.
M. S.Toilybaev, N. S. Nussipzhanov

Қазақ ұлттық аграрлық университеті

Қазақстан Республикасындағы пайдаланылатын табиғи жемдік шөп жерлері 180 млн га астам ауданын құрайды, ол мал азығының арзан жемін береді де, малшаруашылығы өнімінің маңызды үлес салмағына ие болады. Бірақ, жайылымдықтардың құрғақшылығы мен тиімді пайдаланбауынан, қажетті күтімнің болмауы және қолданылатын жерлердің жақсартылмауынан, өнімнің төмен болуына байланысты, жемдік қорлардың шектелуі байқалады. Қуаңшылық жайылымдықтарының өнімділігін арттырудың негізгі тәсілі, олардың құнарлылығын жақсарту болып табылады, сонымен бірге олардың орнына тұқым себілген жайылымдықтар мен жайылымдарға жергілікті жағдайларға бейімделген, бағалы жемдік шөптердің тұқымын қосымша, үстемелеп егу жолымен жасау керек.

Пайдаланымдағы бар, кеңейтілген және жақсартылған жайылымдар жасауға байланысты, тұқым өсіруге, әсіресе, жиып алынған және жиып алынғаннан кейінгі тұқымдық дәндерді өңдеуге аса үлкен көңіл бөлу қажет.

Комбайнның астық бастырғыш аппаратын пайдаланған кезде, шөптің сабақтары майдаланады да, ал тұқымдары зақымдалатыны белгілі, одан алынатын дәндер құрамының сапасы төмендейді. Тұқымдар механикалық зақымданулар алады да, соның салдарынан жақсы өскін бермейді. Майда қоқысты қоспалардың үлкен мөлшерде болуы, тұқымдарды жинастырғаннан кейінгі өңдеу кезінде, үлкен қиындықтар туғызады. Сондықтан жайылымдық шөптердің жемдік қоймаларын одан әрі кеңейтудегі маңызды мәселе, тұқымдардың сапалы жинастырылуының дәрежесіне байланысты болады.

Бірінші дәрежедегі мақсат, жайылымдық шөптердің жоғарғы және кепілденген өнімін алу үшін, жинау технологиясын дамыту және аса жетілдірілген жинау машиналарын жасау болып тұр, бұлар тұқымдық дәндердің, оны ең аз шығынмен және жоғары сапасының сақталуымен жинауға мүмкіндік туғызар еді[1].